

גל ירנח לעירן: בפרשת השבוע
ערכים בידי נחמה ליבוביץ
- שנת התשע-עשרה

שלח (ח"ך)

פרק י"ג

א. שאלה כללית

שלו לך אנשים ויתורו את ארץ כנען.

רש"י ז"ה שלח לך:

לדעתך, אני איני מצוה לך; אם תראה - שלח, לפי שבאו ישראל ואמרו:
"נשלחה אנשים לפנינו" כמו שנאמר (דברים א' כ"ב) "ותקרבון אלי כולכם
ויאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישיבו אותנו דבר...".
ומשה נמלך בשכינה, אמר: אני אמרתי להם שהיא טובה; שנאמר (שמות ג'
י"ד) "אעלה אתכם מעני מצרים וגו'". חייכם שאני נותן להם מקום לשעור
בדברי מרגלים למען לא יירשעו.

ראב"ע ז"ה שלח לך:

כתוב שהשם אמר לישראל (דב' א' כ"א) "עלה רש" והם אמרו "נשלחה אנשים"
גז אמר ה': "שלח לך אנשים".

(1) מה היא השאלה שביישובה עוסקים רש"י וראב"ע?

(2) האם שויט רש"י וראב"ע בחשובותיהם לשאלה הנ"ל?

(3) מהי ראייתו של רש"י משמות ג' י"ז, מה ענין "עני מצרים" לענייננו?

(4) דברי רש"י (הלקוחים מדברי חז"ל) האחרונים ("חייכם שאני נותן
להם...") חמוהים מאד. מה הפליאה וכיצד יש ליישב?

ב. שאלה כללית (המשך)

דמב"ן ז"ה שלח לך אנשים.

... והנראה בעיני בלשון הכתוב, כי לא נמלך משה בשכינה, אבל טעם "שלח
לך" כי הסכימו לשלוח מרגלים, והיה במנהג, כי ישלחו "שנים אנשים חרש
לאומך", וישלחו מקצתם, והם היו יודע עתידות צוהו, שישלח איש אחד איש
אחד מכל שבט ישראל ושיהיו הנציגים שבהם, כי חפץ ה' שיהיו שנים בענין
כל הגדולים - אולי יזכרו וישובו אל ה' ואם אין - שתהיה הגזרה שיהיה ככל
הענין הזה טעם ("ג' ג") "וישלח אותם משה... על פי ה' כלם אנשים ראשי
בני ישראל המה" שיהיו במצות ה' נשיאים וראשי בני ישראל.
והנראה אלי לפי שט הכתוב, כי לא הזכיר ה' למשה טעם שאלו לשלוח
מרגלים ולא הסכמת משה עמהם, שאילו היה כן, היה הכתוב מספר בכאן:
וילקחו בני ישראל אל משה ויאמרו: "נשלחה אנשים לפנינו... ויטב הדבר
בעיני משה...". והוא כ"ה היה כותב: "וידבר ה' אל משה שלח לך אנשים כאשר
דברו אליך איש אחד לאבט: אבל היה הענין כך שאלו ישראל השליחות
ויטב הדבר בעיני משה ואח"כ בא הדיבור אל משה כאשר הדברות ואמר לו
סומו "שלח לך אנשים" וזה טעם "ויתורו את הארץ אשר אני נותן לבני
ישראל" כי הוא מדבר בענין הדש, לא ספר לו כלל. והיה כל זה כי ה'
חפץ למען צדקו שתהיה השליחות במצותו ושתהיה בכל שבטיהם ויגדוליהם
למען ינצלו. וכן נראה עוד, שהם שאלו ממשה (דברים א' כ"ב) "נשלחה
אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ" והוא חפוש בדרכים ובענין הכבד
מלשון (איוב ל"ט כ"ט) "משם חפר אוכל", וזה טעם "לפנינו", ח"ל הם
אחריהם על דרכם, כלשון (במדבר י' ל"ג) "וארץ ברית ה' נוסע לפניכם",
אבל ה' צוה ("ג' ב") "ויתורו את ארץ כנען" והוא בטעם ברירה, כבאים
לקנות דבר, מלשון (דב' י"ב ט') "לבד מאנשי החרים והסוחרים" וכן
(יחזקאל כ"א) "אל הארץ אשר תרתי לכם" וכן (במדבר י' ל"ג) "וישורן
ברית ה' נוסע לפניכם דרך שלשה ימים לתור להם מנוחה", ועל כן צוה
אותם משה לפרוט: "הטובה היא אם רעה... השמנה היא אם רזה" והכל -
לשמועם, כי אבי היא לכל הארצות ויעלו בה בחפץ גדול.
והנה נאמר כאן הענין בסתם, כי כן היה, אבל במשנה חזרה הזכיר להם
משה כל הדברים מחזילתן, שהגיד להם פשעם, כי חטאו במה שבקשו וסאלו
הם עצמם.

ועל דעת רבותינו חטאו באמרם "נשלחה אנשים לפנינו" בעבור שהם רואים
אח יצועה ה' אשר יעשה להם תמיד והיה להם ללכת אחרי הענין - אל אשר יהיה
שמה הרוח ללכת, ומשה קבל מהם למלאות תאוותם, ויהיה טעם "וייטב בעיני

הדבר" שסבלתי דעתכם והוריתי לעשותו וה' צוהו שישלח איש אחד איש אחד למטה אבותיו. כענין שנאמר בשמואל (שמו"א פרק ח') "שמע בקול העם לכל אשר יאמרו אליך כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלוך עליהם".

ספורנו וי"ה שלח לך אנשים

אל תניח שישלחו הם, כמו שאמרו לעשות באמרם (דב' א' כ"ב) "נשלחה אנשים לפנינו, שישלחו הדיוטות בלתי מכירים שבח הארץ ויספרו בגנויה באופן שיחשבו ישראל על ה' תועה ולא ישובו בחשובה כמו שסבו אחר כך, באמרם: "חטאנו לה".

וזה, כי המרגלים ששלח משה אע"פ שהרשיעו להניא לב העם מחסרון אמונתם בא-ל ש-די, מכל מקום הכירו וספרו טובת הארץ באמרם (י"ג כ"ז) "וגם זבח חלב ודבש היא" וכן העיד (משה) באמרם (דברים א' כ"ה) "ויקחו בידם מפרי הארץ... ויאמרו: "טובה הארץ אשר ה' אלוקינו נותן לנו" אלא שאמרו שיהיה נמנע להבטח.

וכאשר הכירו ישראל הטאתם על שלא בטחו ביסועת הא-ל יתעלה ונמנעו אחר שיצא עמם להפליא, שבו בחשובה ואמרו (דברים א' מ"ה) "הטאנו לה", אגונו נעלה ונלחמנו", והחטללו כענין שאמר (דב' א' מ"ה) "ותשובו ותבכו לפני ה' אלא שלא קבל הא-ל תפילתם מפני חלול ה' שעשו שאינו מחסר אלא במיתה. וכמו שהעיד בהם באמרו (שמות ל"ג) "וביום פקדי ופקדתי".

(1) האם עוסקים רמב"ן וספורנו באותה שאלה בה עסקו רש"י וראב"ע אם לא?

(2) הסבר את המקומות ברמב"ן המסומנים בקו.

(3) מהו ההבדל בין דברי רמב"ן "והנראה בעיני בלשון וכתוב..."

לבין דבריו "והנראה אלי לפי פשט הכתוב"?

(4) מה הוסיף הרמב"ן על דבריו הקודמים בקטע "וכן נראה עוד"?

(5) הסבר מהו הנגוד בין דברי ראב"ע (בשאלה א') לבין דברי הרמב"ן

בקטע "וכן נראה עוד, שהם שאלו משה..."

(6) מהו הנגוד בין דעת רבותינו המובאים בדברי הרמב"ן ("ועל דעת

רבותינו חטאו באמרם...") לבין דעת הרמב"ן עצמו בהסבירם

את התנהגות משה?

(7) מהו הנגוד בין דברי ספורנו בתחילה דבריו (קטע ראשון) לבין

דברי רש"י שהובאו בשאלה א'?

ג. כ' ומה הארץ השמנה היא אם רזה.

העמק דבר: עתה הזהיר על כללי הארץ. וזה אינו נוגע לעיקר השליחות... אלא משה רבנו שידע שלא יטבעו נחת לשמוע מאנשי חז"ל אשר בארץ ישראל - שהרי יודע שיש ענקים שמה - ויזהר הכבוע עליהם למשא, על כן רצה להשביע עינם בטוב הארץ, שיהא להם חשק נמרץ למסור נפשם עליה, ואינו דומה ראית העינים לאמונה. כך בקטע משה לפרט טובת הארץ ופרטיה למען תפוש את ישראל בלבם.

(1) מה הקשי בפסוקנו רצה לישבו?

(2) בעל העמק דבר מביא כחמש דבריו ראיה לכך, "שאינו דומה ראית

עינים לאמונה" גם את התנהגות משה עצמו. לאיזה ענין בתורה

יתכוון?

ד. ל' ויהם כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה.

רש"י ד"ה ויהם: השתיק את כלם

" אל משה: לשמוע מה שידבר במשה צוח ואמר: "וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם?" השומע היה סבור שבא לסתור בגנותו ומתוך שהיה בלבם על משה בסביל דברי המרגלים, שחקו כולם לשמוע גנותו. אמר: "והלא קרע לנו את הית" וזהו הדין לנו את המן והגל' לנו את השליו."

בעל באר יצחק מבאר דברי רש"י אלה: מדרך הלשון בבוא שני פעלים נרדפים זה על זה כשפעל השני הוא חכלית הפעל הראשון להשמיט פעל החכלית ולקשר פעל הראשון במלה שדרכה להחקיק עם הפעל השני. ולפי הכלל הזה אגנו יט' לין לפרט המאמר הזה כחשבו וכלו היה כתוב: ויהם כלב את העם לשמוע אל משה. ונשמט פעל החכלית "לשמוע" ונקטר "ויהם" עם מלת "אל" המחוברת עם פעל החכלית, ולכך נאמר "ויהם כלב את העם אל משה". אבל עם היות פירוש זה נכון לפי הלשון, בכל זה לא יתכן לפי הענין... וצריך לפרט שמלת "אל" כאן הוא במקום "כנגד", "על אודותיו" ופעל החכלית כאן הדבור: ויהם כלב את העם לדבר אל (= על אודות, כנגדו) משה.

הסבר, למה לא יתכן לפרשו כפי הצעתו הראשונה (לשמע אל משה),

למט "לא יתכן לפי הענין" לפרשו כך?